

Антонова О.Є., Маслак Л.П. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 81-109.

ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ВИМІР КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ТА ЙОГО КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Наукова школа працює у контексті реалізації ключових ідей *Болонського процесу*, серед яких найбільш суттєвими є наступні: прийняття у системі вищої освіти зрозумілих і співмірних наукових ступенів, заснованих на двох основних циклах; заснування у навчанні системи кредитів; сприяння мобільності студентської молоді, європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти. Окрім того, увага акцентується на проблемах: навчання впродовж усього життя (система неперервної освіти); сприяння забезпеченню привабливості Зони європейської вищої освіти; енергійного впровадження Болонського процесу¹.

Відзначимо, що підготовка спеціаліста європейського рівня зумовлена вимогами, до яких належать:

1) реформування вітчизняної системи освіти із урахуванням європейських норм і стандартів на основі власних культурних та науково-технічних здобутків;

2) посилення культурологічної мовної підготовки фахівця для сприяння його життєвої мобільності;

3) створення моделі сучасного європейського спеціаліста та умов для його розвитку й самореалізації;

4) визначення переліку ключових компетентностей, компетенцій формування фахівця, їх змісту, рівня і показників сформованості, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід.

Разом з тим, українська система освіти покликана розв'язати низку проблем з метою створення сприятливих умов для підготовки спеціаліста європейського зразка, питання підготовки якого є достатньо суперечливим. Це стосується, передусім, певних ключових позицій.

До таких віднесемо, насамперед, *перехід до дворівневої вищої освіти*. Перший цикл орієнтований на отримання ступеня бакалавра, другий – магістра.

Однак українські роботодавці психологічно не готові визнавати бакалавра як спеціаліста вищої кваліфікації, оскільки у багатьох сферах діяльності він ще не демонструє здатності виконувати професійні функції. У західних же країнах бакалавр вважається фахівцем обраної сфери діяльності й може займати відповідну виробничу позицію.

¹ Болонський процес : проблеми інтеграції української освіти до європейського освітнього простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dialogs.org.ua>; Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) / [Упоряд. : Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін.] – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003.

Інша дискусійна проблема – це *запровадження кредитно-модульної системи організації навчання*. На сучасному етапі розвитку вищої школи ще не сформовано єдиної системи оцінювання знань та навичок майбутніх спеціалістів, не завжди продумано оптимальне співвідношення аудиторних годин та годин для самостійної роботи. Введення, наприклад, двох циклів навчання для української освіти не може бути самодостатньою метою, тим більше, що, за даними довідника ЮНЕСКО в самій Європі з десяти країн, які розвиваються за відомими освітніми зразками вищої освіти, ступінь бакалавра мають лише три країни, а ступінь магістра – чотири. Кількість документів про закінчення навчальних програм університетського рівня теж різна: від 2-х у Швеції та 5-ти у Німеччині й Голландії; до 14-ти в Англії й Італії, та 23-х – у Франції.

Зазначимо, що більш прийнятним серед цілей Болонського процесу є аспект, який визначається мобільністю студентів (навчання в освітніх закладах країн-учасниць Болонського процесу) та якістю освіти.

Через три роки після Сорбонської і два роки після підписання Болонської декларації європейські міністри, відповідальні за вищу освіту, і представники 32 країн, які погодили декларацію, зустрілися в Празі, щоб оцінити досягнуті успіхи і визначити пріоритетні дії на наступні роки, серед яких важливе значення відводилось *мобільності та якості освіти* майбутнього фахівця.

Мобільність – важлива якісна характеристика європейського простору, яка передбачає можливість руху між вищими навчальними закладами та державами викладацького й іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом, що передбачає зміну національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців.

Привабливість ВНЗ для студентів – один із важливих аспектів європейської освіти, що включає перспективи для кар'єрного зростання, визначає вартість навчання, проживання, доступність побутових послуг, наявність стипендіальних програм, повагу до європейських та світових цінностей, відсутність міжнаціональних та релігійних конфліктів, відповідність європейським освітянським стандартам тощо.

У цьому контексті важливою є *проблема якості освіти фахівця*, вирішення якої передбачає реалізацію його здатності застосовувати набуті знання і вміння у практичній діяльності. Як засвідчують оцінки експертів, за цим параметром ми поступаємося європейським колегам. Випускники українських вищих навчальних закладів мають широкі знання, однак навички практичного застосування цих знань сформовані у них недостатньо².

Окрім цього, освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти в Україні формально поєднує в програмах освіти як академічну, так і професійну спрямованості. Це, у свою чергу, призводить до необхідності трансформації змісту освіти. З одного боку, скорочується навчальний час, необхідний для глибокого розуміння предметів соціально-економічного та природничо-

² Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Електронний ресурс] / А. Г. Бермус. – Режим доступу : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.

наукового циклу, з другого – страждає практична підготовка студентів, оскільки вони не отримують повноцінних навичок професійної роботи.

Зауважимо, що ключові позиції Болонської декларації можуть бути виконані за умови глибокого реформування національної системи освіти з метою підготовки кадрів для сучасного ринку праці на відповідному рівні освіти й кваліфікації.

Інтегруючись у Європу, Україна зважає на Рекомендації Ради Європи, які акцентують увагу на професіоналізмі та якості знань фахівців, зокрема у мовній освіті спеціаліста, яка сприятиме формуванню сучасного світосприйняття, національної свідомості кожної особистості, а також допомагатиме налагодженню стосунків у дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між народами, етнічними, національними та релігійними групами.

Це є можливим за умов дотримання трьох головних ідей, а саме:

1) перетворення багатого спадку різних мов і культур у Європі з перешкоди у спілкуванні на джерело взаємного збагачення та розуміння;

2) володіння молоддю сучасними європейськими мовами, завдяки чому можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з метою підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння і співпраці; подолання упередженості й дискримінації;

3) вивчення сучасних мов заради більшого об'єднання на європейському рівні, запровадження єдиних вимог для подальшої співпраці та координації політики.

Експерти Ради Європи обґрунтовують свою модель спеціаліста на основі компетентісного підходу, де він виступає плурилінгвальною та полікультурною особистістю, здатною до співпраці на міжкультурному рівні. Сучасний спеціаліст повинен володіти певними компетенціями, які входять до складу професійної компетентності й допомагають йому вирішити завдання професійної діяльності.

На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики перед вищою професійною освітою постає завдання – підготовка молодих фахівців на компетентнісній основі шляхом посилення практичної спрямованості освіти при збереженні її фундаментальності.

Долучаємося до думки вчених стосовно того, що: компетентнісний підхід проявляється у відновленні змісту освіти, яке зумовлене динамікою соціально-економічних змін (І. Д. Фрумін); є узагальненою умовою здатності людини ефективно діяти за межами навчальних сюжетів і навчальних ситуацій (В. А. Болотов); дає відповіді на вимоги сучасного виробництва (Т.М. Ковальова).

Теорія та практика реалізації компетентісного підходу висвітлена відомими українськими вченими Н. М. Бібік, О.І. Пометун, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєвою та ін.

Засвоєння людиною будь-яких знань, умінь і навичок складається з конкретних дій, операцій, які вона виконує у своїй професійній діяльності. Як зазначають дослідники, виконуючи певні операції, усвідомлюючи потребу в

них, оцінюючи їх важливість, людина тим самим розвиває компетентність у будь-якій сфері діяльності.

Для обґрунтування активного впровадження в європейську та українську освіту компетентнісного підходу скористаємося думкою англійських фахівців. М. Холстед та Т. Орджі, які є представниками Кембриджського екзаменаційного синдикату, в статті "*Ключові компетенції у системі оцінки Великобританії*" пишуть, що раніше метою екзаменів у Кембриджському університеті була перевірка розвитку знань та вмінь. Нині стало зрозуміло, що вища освіта повинна бути доповнена формуванням ключових компетенцій, і саме вони враховуються під час вступу до Кембриджського університету. Завдання університету не тільки у тому, щоб дати студентам знання, але й підвищити рівень цих компетенцій³.

Як стверджує А. Ю. Петров, компетентнісний підхід у навчанні проголошений також одним із напрямків стратегії розвитку освіти в Росії. Згідно цього визначення компетентність є ключовим поняттям, що поєднує в собі інтелектуальні навички в освіті. Саме у формуванні компетентності закладається ідеологія змісту освіти. Цей підхід не є новим для вищої школи з огляду на те, що орієнтація на освоєння вмінь, способів діяльності, їх узагальнення існувала як напрям розвитку педагогічних досліджень, але не була провідною. Нині необхідно враховувати міжнародний досвід, адаптуючи його до традицій і потреб країни. Не слід протиставляти компетентності знання, вміння та навички. Поняття компетентності значно ширше понять "знання", "уміння" та "навички", тому що воно містить їх у собі, хоча вони є значеннями іншого порядку.

Учений засвідчує, що компетентнісно-орієнтована освіта спрямована на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності, які забезпечують успішне функціонування людини в ключових сферах життєдіяльності в інтересах як її самої, так і суспільства, держави.

Таким чином, базовим компонентом компетентнісного підходу є поняття "ключові компетенції" – константні групи компетенції, без оволодіння якими людина не може успішно жити та діяти в сучасному суспільстві:

- *компетенція в соціально-цивільній сфері*, що забезпечує соціальну активність і громадянську відповідальність суб'єкта, удосконалення демократичних інститутів, політичного життя та ін.;

- *компетенція у сфері соціальної комунікації*, що передбачає володіння усним та письмовим мовленням, у тому числі багатомовним; здатність до ефективної та безконфліктної міжособистісної взаємодії, терпимість до інакомислення, відкритість до сприйняття та повага інших культур і релігій та ін.;

- *компетенція в соціально-індивідуальній сфері*, що формує вміння будувати родинні та міжособистісні стосунки, дотримуватися здорового

³ Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : [матеріали до першої лекції] / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с. Основні тенденції розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psylist.net/hpor/pedu019.htm>

способу життя, підвищувати свій духовний та культурний рівень та ін.;

- *компетенція в інформаційній сфері*, що дозволяє, усвідомивши значущість нових інформаційних і телекомунікаційних технологій, опанувати ними і використовувати їх у роботі в інформаційному середовищі, не втрачаючи при цьому здатності критично осмислювати інформацію та ін.;

- *системна компетенція*, що сприяє розвитку самостійної пізнавальної діяльності у суспільному та особистому житті, навичок фізичної та психічної саморегуляції, самоорганізації і саморозвитку;

- *компетенція в професійно-трудоій сфері*, що формує вміння аналізувати ситуацію на ринку праці, оцінювати власні професійні можливості, орієнтуватися в нормах й етиці трудових взаємовідносин та широкому колі питань професійної діяльності, здатність швидко та гнучко застосовувати свої знання і досвід для розв'язання практичних завдань.

Отже, в межах компетентнісного підходу до характеристики спеціаліста, який спроможний діяти у європейському соціально-економічному просторі, висувається вимога володіти ключовими компетентностями, які є основою для формування професійної компетентності.

Незважаючи на те, що компетентнісний підхід не має однозначного тлумачення, вітчизняними та зарубіжними вченими виділяються ключові (вагомі та найбільш інтегровані) компетентності, володіння якими характеризує високу готовність фахівця до успішної діяльності в різних сферах життя (див. рис. 1.) При цьому думка європейських дослідників відрізняється від бачення українських науковців, які не виділяють окремою компетентністю володіння іноземними мовами, однак виокремлюють загальнокультурну компетентність, до якої володіння іноземною мовою входить як її складова (див. рис. 2).

На думку експертів Ради Європи, оволодівши відповідними компетентностями, які охоплюють певний рівень знань, умінь, ставлень, людина зможе здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності; ефективно вирішувати відповідні проблеми, тобто стати спеціалістом, здатним реагувати на нові запити часу.

Зазначимо, що і зарубіжні, й вітчизняні дослідники наголошують на тому, що ключові компетентності нестабільні, мають змінну й динамічну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі ⁴.

⁴ Трубочова С. Є. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С. Є. Трубочова // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. – К. : "К.І.С.", 2004. – С. 53–56; Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : [матеріали до першої лекції] / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с. Основні тенденції розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psylist.net/hprog/peду019.htm>; Маслак Л. П. Проблема міжкультурної комунікації у підготовці майбутніх офіцерів до миротворчих операцій / Л. П. Маслак // Проблеми педагогічної освіти в полікультурному просторі України : матеріали Всеукр. конф., 22-23 травня 2007 року. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 160 с.; Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : "К.І.С.", 2004. – 112 с.; Дубасенюк О. А. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя: Монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир: держ. пед. ун-т, 1995. – 260 с.; Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : монографія / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.; Введенский В. Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности / В. Н. Введенский // Инновации в образовании. – 2003. – № 4. – С. 21–31.

Так, проблему компетентності на різних рівнях аналізу розробляли С. І. Гончаренко (тлумачення явища компетентності), І. В. Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), А. В. Василюк (сучасні підходи до компетентності вчителів у Польщі), І. П. Ящук (життєва компетентність особистості) та інші.

Мета і завдання дослідження вимагають більш ґрунтовного визначення основних понять, серед яких "компетентність", "професійна компетентність", "професійна компетентність", "культурологічна компетентність".

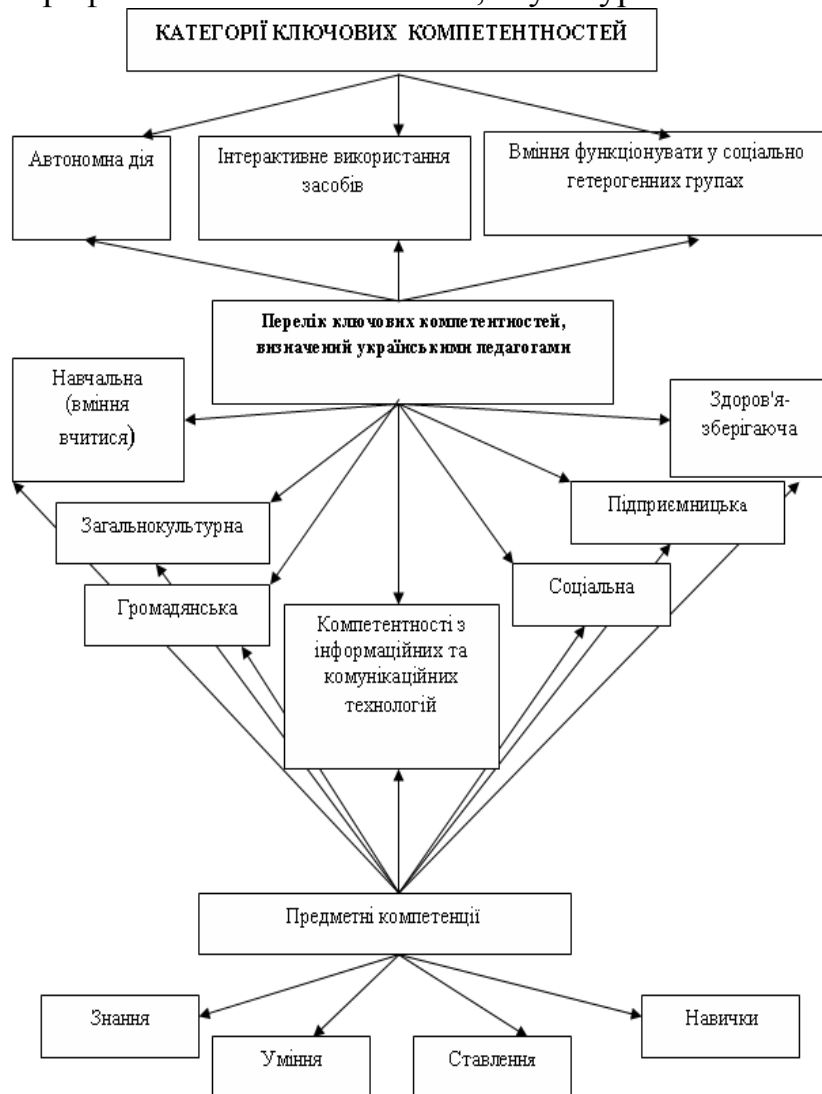

Рис. 1. Ключові компетентності спеціаліста (підхід українських учених)

Визначенню сутності професійної компетентності присвячено роботи як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Останнім часом помітно активізувалися дослідження компетентності як сукупності якостей, що визначають ефективність професійної діяльності. До кола наукових інтересів увійшли такі види компетентності майбутнього фахівця: *професійна* (А. Ф. Адольф, Ю. В. Варданян), *педагогічна* (В. П. Бездухов, Л. П. Большакова, Т. В. Добудько), *психологічна* (М. І. Лук'янова, Н. В. Яковлева), *соціально-*

перцептивна (Н. М. Єршова), *загальнокультурна* (І. О. Котлярова), *комунікативна* (В. П. Кузовлев), *життєва* (І. Г. Єрмаков, Л. В. Сохань, І. П. Ящук) тощо.

Проблема компетентнісного підходу в освіті знаходиться у центрі наукової уваги багатьох учених (Л. І. Анциферової, Г. О. Балла, С. Я. Батишева, С. Г. Вершловського, В. І. Журавльова, А. В. Хуторського, І. П. Ящук та ін.).

Професійна компетентність фахівця була предметом розгляду в дослідженнях О. Є. Антонової, О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюна, Л. Г. Карпової, Н. В. Кузьміної, О. Є. Ломакіної, А. К. Маркової, Г. С. Монахова, Н. Г. Ничкало, М. Є. Павлютенкова, А. І. Пискунова, М. В. Розова, В. А. Сластьоніна, Л. І.

Значна частина дослідників (В. В. Баркасі, Є. В. Бондарєва, Н. Ф. Босак, Л. Б. Волошко, С. О. Демченко, Л. М. Дибкова, Л. Г. Карпова, С. В. Козак, О. О. Коломінова, О. Б. Мамчич, Р. П. Мільруд, С. Г. Молчанов, А. Д. Онкович, М. М. Поліщук, О. І. Селіванова, С. І. Селіверстов, В. М. Топалова, Л. І. Шевчук, І. П. Ящук) присвятили свої дисертаційні дослідження проблемі компетентності спеціалістів різних галузей.

Основні поняття проблеми компетентнісного підходу глибоко вивчені дослідниками професійної освіти, однак їх погляди досить різноманітні.

Для визначення власного підходу до розуміння базових понять дослідження нами було застосовано метод контент-аналізу. За його допомогою проаналізовано тлумачення різними авторами поняття "компетентність". У результаті аналізу виділено стійкі ознаки цього поняття.

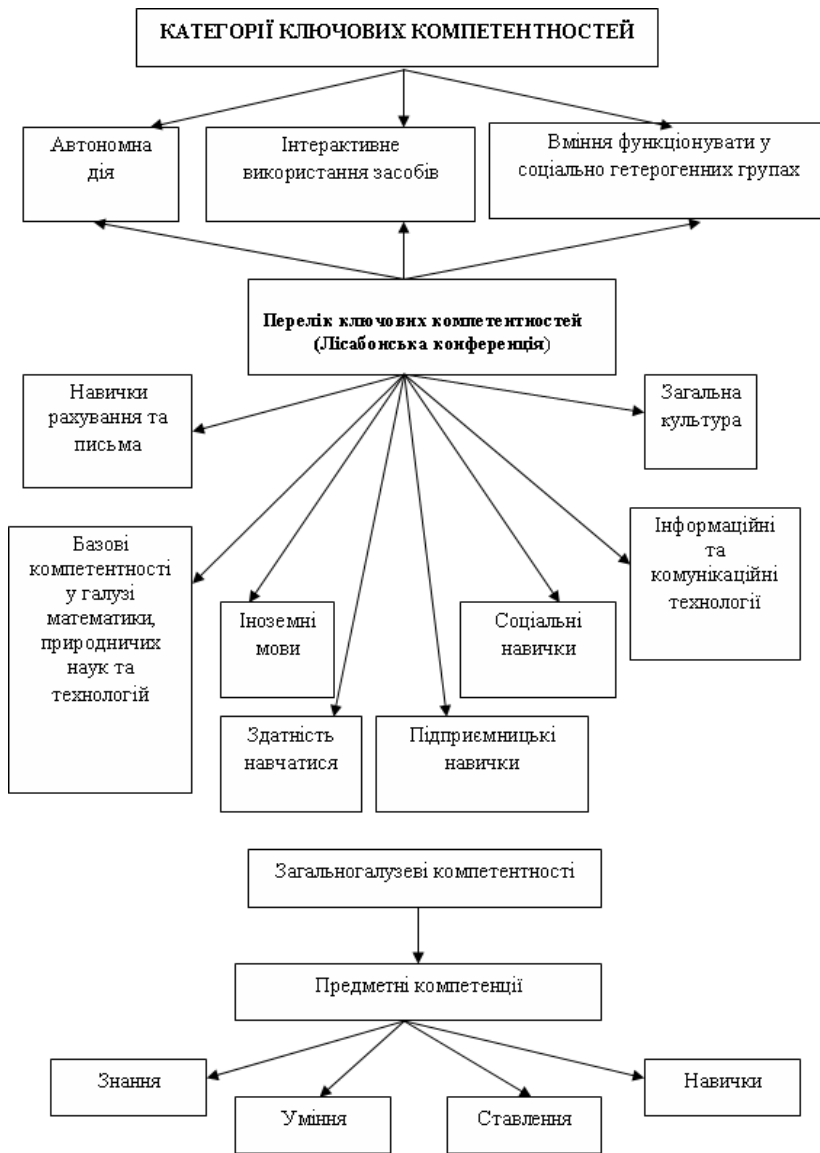

Рис 2. Підхід міжнародних експертів

Так, В. А. Болотов, В. В. Сериков визначають компетентність як спосіб існування знань, умінь, освіченості, який сприяє самореалізації особистості, знаходженню свого місця в світі, внаслідок чого освіта стає високо мотивованою та особистісно орієнтованою, яка забезпечує визнання особистості оточенням та усвідомлення власної значущості. Головними ознаками досліджуваної категорії визначено: *знання, вміння, освіченість, самореалізація, усвідомлення власної значущості.*

А. Г. Бермус визначає компетентність як системну єдність, інтегруючи особистісні, предметні та інструментальні особливості та компоненти. До основних рис поняття "компетентність" віднесемо системну єдність, *предметні та інструментальні особливості.*

М. А. Чошанов характеризує "компетентність" як володіння оперативними та мобільними знаннями, постійне прагнення їх відновлювати та використовувати в конкретних умовах. Тобто акцентується увага на *оперативності й мобільності знань та їх використанні.*

Н. В. Кузьміна визначає сутність "компетентності" як системи знань та вмінь, що виявляються при вирішенні на практиці професійно-педагогічних задач ⁵. Головними характеристиками цього поняття виокремимо: *системність знань і вмінь та вирішення професійних задач.*

Л. М. Мітіна вважає, що "компетентність" є складовою особистості фахівця у формі гармонійного поєднання знань, умінь, навичок, а також способів та прийомів їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. Головними ознаками даного визначення є *поєднання знань, умінь, навичок, реалізація їх у діяльності та саморозвиток особистості.*

На думку В. Ю. Стрельнікова під "компетентністю" слід розуміти володіння знаннями, вміннями та їх нормами, що необхідні для виконання професійних функцій, а також психологічними якостями для їх виконання; реальну професійну діяльність відповідно до еталонів та норм. Головними рисами цього поняття є *знання, вміння, норми, виконання професійних функцій та професійна діяльність.*

Міжнародна комісія Ради Європи визначає це поняття як загальні або ключові вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори або опорні знання ⁶. Головними ознаками даного поняття є *ключові вміння, фундаментальні шляхи навчання, опорні знання.*

Прихильники компетентісного підходу (міжнародна спільнота) вважають, що компетентність – це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції, або ж спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання і які дозволяють людині визначати і розв'язувати, незалежно від ситуації, проблеми, характерні для певної сфери діяльності. Головними ознаками даного визначення є *набори знань, умінь, навичок і ставлень, інтегрована характеристика якості особистості.*

Зазначимо, що слід розрізняти поняття "компетенція" та "компетентність". Поняття "компетенція" і "компетентність" диференціюють відомі російські вчені А. В. Хуторський та В. В. Краєвський ⁷.

⁵ Кузьміна Н. В. Акмеология : пути достижения вершин профессионализма / Н. В. Кузьмина. – М. : Российская академия управления, 1993. – 73 с.; Кузьміна Н. В. Актуальные проблемы профессионально-педагогической подготовки учителя / Н. В. Кузьмина, В. И. Гинецинский // Советская педагогика. – 1982. – №3. – С. 63–66.

⁶ Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : [матеріали до першої лекції] / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с. Основні тенденції розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psylist.net/hpor/pedu019.htm>

⁷ Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 3–10.; ⁷ Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.; Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>; Хуторской А. В. Деятельность как содержание образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 8. – С. 113–114.

Таблиця 1.

Категорійний аналіз поняття "професійна компетентність"

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ	АВТОРИ
Інтеграція досвіду, теоретичних знань, практичних умінь та значимих для педагога особистісних якостей, структуру якої можна представити через аналітичні, гностичні, проєктувальні, мобілізаційні, інформаційні та орієнтаційні вміння	<i>О. В. Брискіна</i>
Здатність педагога перетворювати діяльність у засіб формування особистості	<i>Н. В. Кузьміна</i>
Необхідність та ефективність застосування знань та умінь на практиці	<i>Н. В. Введенський</i>
Характеристика особистості, здатність та готовність практично досліджувати у своїй роботі різні види необхідних умінь як особливість якості вчителя	<i>Є. В. Андрушівська, М. К. Кабардов, А.І. Панарик, С. О. Сисоєва</i>
Певна система, що інтегрує знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистості вчителя, яка забезпечує виконання особистих професійних зобов'язань	<i>Т. Т. Браже, Н. І. Запрудський, В. Д. Ломакіна</i>
Знання, вміння, навички, засоби та прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості	<i>Л. М. Мітіна</i>
Здатність ефективно вирішувати практичні завдання щодо соціалізації особистості, що розвивається, забезпеченню внутрішніх умов, діяльнісної інтеграції особистості у суспільстві за рахунок розвитку ціннісних орієнтацій, орієнтованості у природі, суспільстві, духовному досвіді людей, самому собі, формування практичних умінь діяльнісної соціально бажаної, або прийнятно, ї самореалізації.	<i>Л. Н. Захарова, В. В. Соколова, В. М. Соколова</i>
Поняття характеристики педагогічної діяльності, яке визначає рівень готовності до діяльності, фактор збереження спрямованості діяльності	<i>Н. В. Лобанова</i>
Когнітивний компонент підсистем професіоналізму особистості й діяльності, сфера професійного ведення, коло розв'язуваних питань, система знань, яка постійно розширюється, дозволяє	<i>С. П. Архипова</i>

виконувати професійну діяльність з високою продуктивністю, діяти самостійно й відповідально	
Поєднання теоретичної та практичної готовності до здійснення діяльності	<i>В. А. Слатьонін, І. Ф. Ісаєв, А. І. Міщенко, Є. Н. Шиянов</i>
Професійна підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності	<i>Г. В. Беленька</i>
Засіб пристосування до професійного середовища, в якому працює людина	<i>Д. Дьюї, У. Уоллер, М. Мид, К. Юнг, П. Сорокін, Ф. Знанецький</i>
Система знань, моральних норм та професійного кодексу	<i>Д. Л. Томпсон, Д. Прістлі</i>
Професійне покликання, професійний обов'язок; соціальний статус	<i>Г. Спенсер, Э. Дюркгейм, М. Вебер</i>
Здатність відповідати встановленим стандартам у певній професії	<i>І. Н. Шпільрієн, С. Г. Геллерштейн, Е. А. Клімов, В. Д. Шадриков, К. К. Платонов, Н. В. Кузьміна</i>
Є головним когнітивним компонентом професіоналізму особистості й визначається як сфера професійного ведення питань, система знань, яка дозволяє виконувати професійну діяльність з високою продуктивністю	<i>Б. Г. Ананьєв, А. І. Донцов, Н. В. Кузьміна, А. А. Деркач, А. Л. Нікіфоров</i>

Виходячи з того, що в перекладі з латинської мови слово "competentia" означає коло питань, з якими людина добре обізнана, має певний досвід, то компетентність у певній галузі тлумачиться як володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь й ефективно діяти в ній, тобто компетентність є результатом набуття компетенції.

Компетенція – сукупність знань, умінь і навичок, набутих упродовж навчання і необхідних для виконання певного виду професійної діяльності.

Термін "компетенція" вживається спеціалістами у сфері комунікації у різних значеннях: сукупності знань, умінь та навичок (Б. А. Глухов); здатності особистості здійснювати певну діяльність (А. І. Суригін); рівня сформованості міжособистісного досвіду спілкування (Ю. Н. Ємельянов); здатності обирати та реалізовувати програми мовної поведінки під час комунікації (В. Г. Костомаров).

У зв'язку з цим пропонується новий підхід до модернізації освіти – на компетентнісній основі. Сутність його полягає у конструюванні такого змісту, який не зводиться до знаннево-орієнтувального компонента, а передбачає

цілісний досвід розв'язання життєвих проблем, виконання ключових (тобто тих, які стосуються багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій.

На думку А. В. Хуторського, під "компетентністю" слід розуміти володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особисте ставлення до неї та виду діяльності; сукупність якостей особистості та мінімальний досвід стосовно діяльності у цій сфері⁸. Ми виділяємо такі головні риси даного визначення: *володіння відповідною компетенцією, мінімальний досвід застосування компетенції, ставлення до діяльності, сукупність якостей особистості.*

Т. Г. Браже визначає компетентність як систему знань та вмінь, на основі яких формується творчий потенціал спеціаліста та будується його діяльність. Головними ознаками цього поняття є система знань та вмінь, *діяльність, творчий потенціал.*

Л. І. Фішман тлумачить "компетентність" як властивість, яка дозволяє людині здійснювати роботу в цілому. У цьому визначенні ми виділяємо головну ознаку – здатність здійснювати певний вид діяльності.

Сам термін "компетентність" є похідним від слова "компетентний". Слово "компетентний" (competens з лат. – відповідний, здатний) означає:

1) той, який володіє компетенцією; 2) обізнаний в певній галузі знань.

В іншомовному словнику термін "компетентність" визначається як 1) володіння компетенцією; 2) володіння знаннями і навичками, що дозволяють судити, оцінювати що-небудь.

Є. Є. Шишов та В. Кальней вважають, що компетентність – це здатність діяти на основі набутих знань. На відміну від знань, умінь та навичок (що характеризуються за зразком, за аналогією), компетентність передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань. Нові підходи до змісту освіти у зв'язку з компетентностями, на їхню думку, полягають у тому, що треба уникати "знань як соціокультурної форми", замінюючи їх на інші культурні форми. Треба відмовитись не від знань взагалі, а від знань "про всяк випадок", тобто перейти до іншого розуміння того, що є "знання як такі".

Компетентність (за Е. Шортом) можна розглядати з чотирьох позицій:

- поєднання вмінь, навичок поведінки та дій у межах певної діяльності;
- поєднання знань, умінь, навичок у професійній діяльності без критеріїв оцінювання;
- поєднання тих самих елементів, але із застосуванням стандартів;
- поєднання здібностей та особистих якостей людини.

А. В. Хуторський виокремлює низку функцій компетентностей у системі освіти.

⁸ Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.; Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] : Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>; Хуторской А. В. Деятельность как содержание образования /А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 8. – С. 113–114.

Стосовно особистості майбутнього фахівця компетентності: відображають та розвивають особистісні смисли майбутнього фахівця щодо об'єктів, які вивчаються ним; характеризують діяльнісний компонент освіти майбутнього спеціаліста, рівень його практичної підготовки; задають мінімальний досвід предметної діяльності; розвивають можливості розв'язувати у повсякденному житті реальні проблеми – від побутових до виробничих та соціальних; є багатовимірними, тобто охоплюють і розвивають усі основні групи особистісних якостей індивіда; є інтегральними характеристиками якості підготовки майбутніх спеціалістів; у сукупності визначають та відображають функціональну грамотність майбутнього фахівця.

Відносно знань, умінь та навичок: не протистоять їм, а, знаходячись у різних площинах, перетинаються з ними; містять у собі знання, уміння, навички пов'язані зі здатністю осмислено використовувати їх систему та способи діяльності з міждисциплінарного кола питань; забезпечують оволодіння комплексною освітньою процедурою, яка має особистісно-діяльнісний характер.

Щодо структури та змісту освіти знання, уміння та навички надають можливості конструювати цілі, зміст освіти (освітні стандарти) та освітні технології у системному вигляді; вони є метапредметними, тобто через окремі елементи чи цілісно є присутніми у різних навчальних предметах та освітніх галузях; є багатофункціональними, оскільки дозволяють особистості розв'язувати проблеми у багатьох сферах життя; формуються засобами змісту освіти.

За іншим підходом, компетентність розглядається через набір компетенцій.

А. В. Хуторський розрізняє освітні компетенції, які входять до складу компетентності, й структурує їх таким чином: ключові (надпредметні), які визначаються як здатність людини здійснювати різні види діяльності; галузеві (загальнопредметні), які набуваються упродовж вивчення змісту того чи іншого предмета освітньої галузі; предметні, які формуються у процесі засвоєння при вивченні певного предмета).

Таблиця 2.

Ключові компетенції фахівця

КЛЮЧОВІ (ЖИТТЄВІ) КОМПЕТЕНЦІЇ	
<i>Соціальна компетенція (social competence)</i>	здатність брати відповідальність, ініціативу, активну участь, розвивати динамічні знання; відкритість до світу та відповідальність за навколишнє середовище, вміння працювати в команді та демократичних інститутах суспільства.
<i>Комунікативна компетенція</i>	спілкування в усній та письмовій формі рідною та іноземними мовами.

<i>Полікультурна компетенція</i>	оволодіння досягненнями культури; розуміння та повага до людей інших національностей, релігій, культур, мов, рас, політичних уподобань та соціального становища.
<i>Інформаційна компетенція</i>	уміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел.
<i>Компетенція саморозвитку та самоосвіти</i>	потреба і готовність постійно навчатися упродовж усього життя.
<i>Компетенція продуктивної творчої діяльності</i>	потреба продуктивно та творчо діяти в професійній діяльності.

І. А. Зимня виділяє три основні групи компетентностей: особистісні, які стосуються самого себе як особистості, як суб'єкта життєдіяльності; комунікативні, які визначають рівень взаємодії людини з іншими людьми; діяльнісні, що реалізуються у різних формах людської діяльності⁹.

Кожна з груп компетентностей включає десять ключових компетенцій:

- **особистісні:** компетенції здоров'язбереження, ціннісно-сміслової орієнтації, інтеграції (структурування знань, ситуативно-адекватна актуалізація знань, розширення приросту накопичених знань), громадянськості, самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистісної й предметної рефлексії;

- **комунікативні:** компетенції соціальної взаємодії із суспільством, компетенції в спілкуванні;

- **діяльнісні:** компетенції пізнавальної діяльності (постановка і вирішення пізнавальних задач, нестандартних рішень та проблемних ситуацій); компетенції діяльності (гра, навчання, праця, засоби і способи діяльності: планування, проектування, моделювання, прогнозування, дослідницька діяльність) та компетенції інформаційних технологій.

О. В. Овчарук виділяються такі ключові компетенції, які, на нашу думку, можуть входити до компетентності та представлені у таблиці (див. табл. 1.1)¹⁰.

Окреслені компетенції є життєвими (ключовими) (за О.В. Овчарук), якими повинна володіти особистість упродовж усього життя.

Таким чином, теоретичний аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що більшість дослідників тлумачать компетентність як: гармонійне, інтегративне, ключове **поєднання знань, умінь та навичок, досвід діяльності** (56% авторів); **готовність до використання** знань, умінь та навичок у практичній діяльності (19%); якість, що сприяє саморозвитку особистості, на

⁹ Зимня И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов. / И. А. Зимня. – [Изд. втор. доп. испр. и пер.] М. : Логос, 2004. – 273 с.

¹⁰ Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : "К.І.С.", 2004. – 112 с.

реалізації її творчого потенціалу (5%); *мінімальний досвід* використання знань, умінь та навичок (10%).

Важливе місце у контексті нашого дослідження посідає визначення структури компетентності. Підходи науковців щодо цього питання неоднозначні, а складові компетентності подаються як структурні її компоненти.

Для одних дослідників "компетентність" – це єдність когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду.

На думку інших, у її структурі можна виділити мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти [18, с. 3].

А. П. Журавльов, Н. Ф. Тализіна, Р. К. Шакуров, А. І. Щербаков основними складовими компетентності визнають: знання, вміння, навички та види здійснення діяльності.

М. А. Чошанов у змісті компетентності виокремлює: мобільність знань, гнучкість методу та критичність мислення.

Л. М. Мітіна у структурі компетентності виділяє дві підструктури: діяльнісну (знання, вміння, навички та способи здійснення діяльності); комунікативну (знання, вміння, навички та способи здійснення спілкування).

Зарубіжні дослідники визначають три основних елементи в компетентнісній освіті, до яких відносять знання, уміння і навички, цінності (ставлення); експерти програми "DeSeCo" вважають, що структура компетентності охоплює пізнавальні ставлення і практичні навички, цінності, емоції, поведінкові компоненти, знання і вміння. В узагальненому вигляді структура компетентності може бути представлена на рис. 3.

Зауважимо, що рефлексія є необхідною передумовою повноцінного навчання, оскільки вона виступає джерелом досвіду внутрішнього, способом самопізнання, необхідним інструментом мислення.

У концепції американських фахівців у галузі професійної освіти "компетентність" визначається як єдність наступних складових: *концептуальної* (наукової) – розуміння теоретичних основ професійної діяльності; *інструментальної* – володіння базовими професійними уміннями; *інтегративної* – здатність поєднати теорію і практику при вирішенні професійних проблем; *контекстуальної* – розуміння соціального і культурного середовища, у якому здійснюється професійна діяльність; *адаптивної* – уміння передбачати зміни і заздалегідь бути до них готовим; *комунікативної* – уміння ефективно використовувати письмові й усні засоби в міжособистісному спілкуванні.

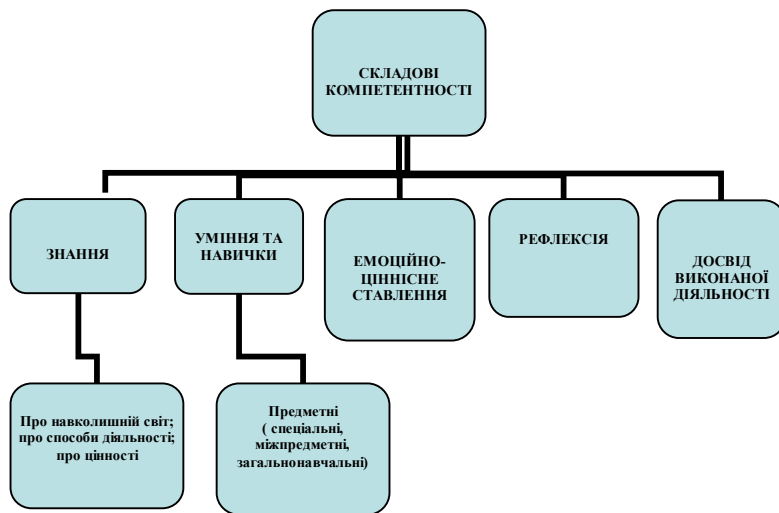

Рис. 3. Складові компетентності

Отже, компетентність та її структура тлумачиться дослідниками з різних позицій. У вузькому розумінні вона трактується як володіння знаннями, що дозволяють судити про будь-що аргументовано, професійно, висловлювати авторитетне судження. З іншого боку, компетентність розглядається як рівень досягнення компетенцій, стосовно яких фахівець має належні знання і досвід.

Ми дотримуємося думки, згідно якої компетенція розглядається як інтегративна характеристика особистості, що містить *систему знань, умінь, навичок, способів діяльності*, які задаються стосовно певного кола об'єктів і процесів і необхідні для якісної продуктивної діяльності щодо них. Компетенції ґрунтуються на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання. Компетентність розглядатимемо як володіння фахівцем відповідними компетенціями.

Отже, на основі проведеного аналізу підходів до розуміння поняття компетентності сформулюємо його робоче визначення. Під компетентністю ми розуміємо *гармонійне, інтегроване, системне поєднання знань, умінь і навичок, норм, емоційно-ціннісного ставлення та рефлексії, що складають мінімальну готовність особистості до вирішення практичних завдань*.

Різними дослідниками виділяються різні види компетентностей, зокрема майбутнього фахівця: *педагогічна* (В. П. Бездухов, Л. П. Большакова, Т. В. Добудько), *психологічна* (М. І. Лук'янова, Н. В. Яковлева), *соціально-перцептивна* (Н. М. Єршова), *загальнокультурна* (І. О. Котлярова), *комунікативна* (В. П. Кузовлев), *життєва* (І. Г. Єрмаков, Л. В. Сохань, І. П. Ящук), серед яких особливе місце відводиться професійній (А. Ф. Адольф, В. В. Баркасі, Є. В. Бондарєва, Ю. В. Варданын, Л. Б. Волошко, Л. М. Дибкова).

Професійна компетентність спеціаліста як педагогічна проблема посідає чільне місце у сучасних зарубіжних наукових дослідженнях, зокрема у працях сучасних американських вчених І. Московіц, С. Отер, Р. Ашер, І. В. Стекіч. Так, канадські науковці Є. Джимез, М. Леннон, П. Мерсер, Х. Мурей і М. Робінсон під професійною компетентністю розуміють не лише знання свого

предмета, своєї діяльності (змістова компетентність), але й комунікабельність, здатність до вибору ефективних методів діяльності, забезпечення можливості для практики й зворотного зв'язку, вміння працювати з різними людьми.

При тлумаченні поняття "професійної компетентності" ми будемо використовувати такі підходи вчених, згідно яких "професійна компетентність" розглядається через структурні елементи або через набір компетенцій.

М. Вудкок, Д. Френсіс та американський учений Дж. С. Старк вважають, що професійна компетентність формується лише у взаємозв'язку із соціальними установками фахівця, зокрема через:

- 1) професійну ідентичність – прийняття професійних норм і відповідальності через процес професійної соціалізації;
- 2) професійну етику – опанування етичними нормами професії;
- 3) конкурентоспроможність – здатність до ефективної професійної діяльності в структурі ринкових відносин;
- 4) прагнення до наукового удосконалення – необхідність отримати нові знання у процесі дослідницької діяльності;
- 5) мотивацію до продовження освіти – потребу в постійному професійному самовдосконаленні відповідно до вимог сучасності.

Важливим для нашого дослідження є думка Л. М. Мітіної, яка визначає "професійну компетентність" як знання, вміння, навички, способи та прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. До елементів даної компетентності вона відносить такі компоненти, як діяльнісний, комунікативний та соціальний.

Відтак, а думку Л. Н. Захарова, В. В. Соколова, В. М. Соколової, "професійна компетентність" є здатністю ефективно розв'язувати практичні завдання щодо соціалізації особистості, яка розвивається, сприяє забезпеченню внутрішніх умов, діяльнісної інтеграції особистості у суспільстві за рахунок розвитку ціннісних орієнтацій щодо природи, суспільства, духовного досвіду людей, самого себе; формуванню практичних умінь діяльнісної соціально бажаної або прийнятної самореалізації.

На думку Л. Г. Карпової, професійна компетентність, як особистісне утворення, є поняттям динамічним, оскільки його змістова наповнення та якісний рівень залежать від багатьох чинників, а саме: рівня розвитку психологічної й педагогічної наук, антропології та культурології, соціальних та економічних причин. Автор відзначає багатоаспектність професійної компетентності, яка змінюється відповідно до процесів, які відбуваються в освіті та суспільстві.

Н. В. Лобанова розглядає "професійну компетентність" як характеристику діяльності, яка визначає рівень готовності до діяльності, чинник збереження спрямованості діяльності. Дослідниця виділяє три рівні "професійної компетентності": професійно-змістовий, професійно-діяльнісний та професійно-особистісний.

Т. Т. Браже, Н. І. Запрудський, В. Д. Ломакіна вважають, що професійна компетентність становить певну систему, що інтегрує знання, вміння,

навички, професійно значущі якості особистості, які забезпечують виконання особистих професійних зобов'язань.

Найбільш дослідженою є професійна компетентність педагогічного працівника. Вона значно залежить від рівня розвиненості, освіченості, цілісності особистості, яка спрямована на розкриття як власних, так і дитячих життєвих функцій.

Вітчизняні дослідники розглядають професійну компетентність як одну з ключових компетентностей (рис.4).

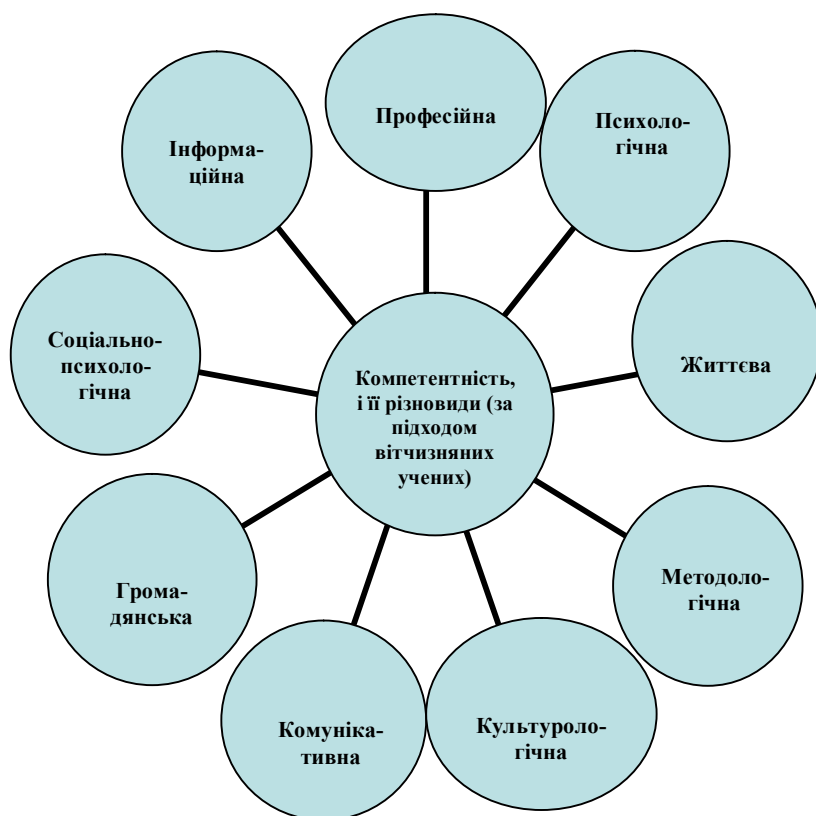

Рис. 4. Компетентність та її види

Так Н. В. Кузьміна визначає "професійну компетентність" як здатність педагога перетворювати діяльність на засіб формування особистості. У структурі даного поняття вона виокремлює наступні складові "професійної компетентності": спеціальна, методична, соціально-психологічна, диференціально-психологічна й аутопсихологічна ¹¹.

Н. В. Введенський визначає її як необхідність ефективного застосування знань та вмінь на практиці. У структурі "професійної компетентності" він виділяє такі складові елементи як: комунікативний, інформаційний, регулятивний, інтелектуально-педагогічний та операційний.

Є. В. Андрушівська, М. К. Кабардов, А. І. Панарик, С. О. Сисоєва розглядають "професійну компетентність" як характеристику особистості,

¹¹ Кузьміна Н. В. Актуальные проблемы профессионально-педагогической подготовки учителя / Н. В. Кузьмина, В. И. Гинецинский // Советская педагогика. - 1982. - №3. - С. 63-66.

здатність та готовність практично застосовувати у своїй роботі різні види необхідних умінь.

С. О. Демченко всебічно аналізує сутність поняття "професійна компетентність" та дає її визначення як базової характеристики діяльності спеціаліста. На думку вченого, вона включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має такі суттєві ознаки: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності й критичність мислення.

Л. М. Дибкова вважає, що рівень професійної компетентності визначається здатністю особистості реалізуватися в якості успішного та ефективного фахівця. Вона визначає структуру професійної компетентності майбутніх спеціалістів, яка має такі компоненти: а) *компетенції у сфері власної (економічної, військової, педагогічної) діяльності*; б) *компетенції в інших сферах професійної діяльності*;

в) *інформаційна компетенція* (ефективне застосування інформаційних технологій та відповідних програм); г) *комунікативна компетенція* (знання ділового етикету та основ конфліктології, толерантність до існування інших поглядів, ефективна групова взаємодія, позитивна установка щодо себе й оточуючих та ін.);

г) *компетенція у сфері самовизначення і саморегуляції особистісних якостей* (адекватна самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, високий рівень мотивації до досягнень, визнання необхідності неперервної освіти протягом життя тощо).

Деякі вчені розглядають будь-якого професіонала як носія шести типів професійних компетенцій, що разом становлять ядро (інваріант) професійної компетентності. Це – технічна, комунікативна, контекстуальна (володіння соціальним контекстом, в якому існує професія), адаптивна (здатність передбачати і перетворювати зміни в професії, пристосовуватись до професійних контекстів, що змінюються), концептуальна, інтегративна (уміння мислити в логіці професії, розставляти пріоритети і вирішувати проблеми у відповідному професійному стилі і та ін.) компетенції.

У структурі професійної компетентності фахівця, як цілісного системного утворення, М. М. Поліщук визначає компоненти, що характеризують як особистісний, так і діяльнісний аспекти: загальні й професійні знання, практичні уміння та професійно важливі якості, сформовані на основі професійних здібностей, професійної спрямованості, мотивації саморозвитку та професійного досвіду спеціаліста, що й забезпечує його успішну діяльність (рис. 5).

Аналіз змісту поняття "професійна компетентність", за результатами вивчення енциклопедичних, філософських, економічних, педагогічних та інших джерел, дозволив Л. І. Шевчук встановити, що професійна компетентність фахівця є необхідною умовою професійно результативного виконання функціональних обов'язків, творчої діяльності та інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу і формування особистості.

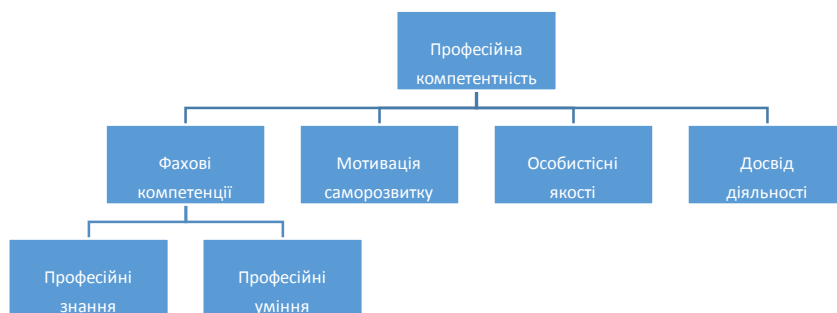

Рис. 5. Структура професійної компетентності фахівців
за М. М. Поліщук

Л. Г. Карпова виділяє такі компоненти професійної компетентності: *мотиваційно-ціннісний* (вольовий), який визначається сукупністю соціальних установок, ціннісних орієнтацій, інтересів, особистості; *функціональний* (предметно-практичний), який характеризується сукупністю професійних знань, умінь (гностичних, комунікативних, організаційних, проєктивних, конструктивних, управлінських) та якостей, що зумовлює ефективність реалізації відповідних професійних функцій; саморегулятивно-вольовий (рефлексивний), який характеризується сформованістю навичок професійного самоаналізу, саморегуляції.

М. В. Ярмистий вважає, що професійна компетентність містить такі компоненти: *фаховий* – знання, уміння, навички, досвід, які необхідні для виконання певних професійних завдань; *діловий* – певні якості фахівця (організованість, ініціативність, ефективність, працьовитість), які сприяють реалізації професійних завдань; *морально-психологічний* – самооцінка, справедливість, об'єктивність, культура поведінки тощо як необхідні фактори самоорганізації особистості; *соціальний* – взаємодія з людьми як одна з головних умов ефективної професійної діяльності; *інтелектуальний* – загальна ерудиція, уміння аналізувати явища в різних сферах суспільного життя, володіти методологією та навичками прийняття оптимального рішення.

З точки зору психології, професійна компетентність включає такі компоненти: *потребнісно-мотиваційний* (мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, настанови, потреби); *операційно-технологічний* (знання, уміння, навички, загальні здібності, професійно-важливі якості); *рефлексивно-оцінний* (самосвідомість, самооцінка).

Т. І. Дементьєва тлумачить професійну компетентність як глибоку обізнаність фахівця стосовно умов та технологій вирішення існуючих проблем, уміння професійно грамотно реалізовувати свої знання на практиці.

Деякі дослідники стверджують, що професійна компетентність фахівця як єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення професійної діяльності є *сукупністю його професійних компетенцій*, що допомагають фахово здійснювати професійну діяльність. Як приклад, наводимо навчально-пізнавальну діяльність, яка вимагає від фахівця цілої низки професійних

компетенцій: соціально-психологічної, інформаційної, комунікативної та методичної.

Такий підхід підтримується С. Г. Молчановим, який визначає професійну компетентність як сукупність професійних компетенцій, що містять специфічні "технічні" знання, які необхідні в конкретному трудовому процесі (спеціальні знання, навички та вміння застосовувати конкретні методи і прийоми для вирішення відповідних конкретних проблем).

Тому ми вважаємо, що професійна освіта повинна бути спрямована на формування професійних (ключових) компетенцій, пошук та забезпечення умов їх формування.

Згідно проведеного аналізу можна констатувати, що професійна компетентність є системним утворенням, яке включає в себе низку компетенцій (див. рис. 6).

На думку вченого А. С. Маркова, професійна компетентність та професіоналізм – взаємопов'язані категорії. Виходячи з цього, професіоналізм є сукупністю особистісних характеристик фахівця, які необхідні для виконання професійних завдань.

Професіоналізм розкривається через компетентність, сукупність психологічних якостей, які дозволяють діяти самостійно та допомагають людині виконувати певні функції. Складовою професіоналізму є професійна придатність, яка є ширшою за суму знань, умінь та навичок, що набуваються у процесі професійного навчання.

Професійна придатність включає особистісні характеристики, загальну культуру та загальний розвиток, систему життєвих цінностей, морально-психологічну готовність до праці. У визначенні професіоналізму увага зосереджується на професійній компетентності, моральності, ініціативі та майстерності, які визначають стійку здатність особистості до діяльності, саморозвитку і самокорекції.

Тобто, професійна компетентність є категорією вужчою, ніж професіоналізм.

Отже, професійна компетентність тлумачиться дослідниками як здатність до виконання спеціалістом своєї діяльності, що передбачає глибокі знання явищ та предметів, які він перетворює (людина, група, колектив), вільне володіння змістом власної праці (професійна функція), а також відповідність професійно важливих якостей особистості вимогам певного виду діяльності.

Рис. 6. Структура професійної компетентності

Важливим тут є категорійний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць, присвячених проблемам дослідження.

Ураховуючи ключові ознаки, виділені під час аналізу різних підходів до розуміння поняття "професійна компетентність", будемо визначати її **як здатність особистості здійснювати професійну діяльність на основі набутих професійних компетенцій, які сприяють розвитку творчого потенціалу особистості, професійному саморозвитку та самовдосконаленню.**

Розглянувши запропоновані підходи до тлумачення понять "компетенція" і "компетентність", можна дійти висновку, що: компетенція – це інтегративна характеристика особистості, що містить систему знань, умінь та навичок, які є необхідними для здійснення ефективної діяльності в певній галузі.

Проведений аналіз дають підстави для визначення "професійної компетентності" як здатності особистості здійснювати професійну діяльність на основі набутих професійних компетенцій, які сприяють розвитку творчого потенціалу особистості, професійному саморозвитку та самовдосконаленню.

Професійна компетентність є якістю особистості майбутнього фахівця та характеризує рівень його інтеграції у середовище професійної діяльності, як і у різні соціальні середовища, входження у які виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі. Суттєво, що будь-яка сфера професійної діяльності через інтегральні тенденції сучасної цивілізації пов'язана з багатьма суміжними сферами професійної діяльності. Відповідно, професійна компетентність сучасного фахівця виходить за межі, окресленими функціональними особливостями його фаху, спостерігається певний відхід від

тенденції у процесі формування вузького спеціаліста та виявляється потреба у розвитку багатопрофільного фахівця, який характеризується уніфікованим набором загальнопрофесійних та життєвих якостей. Саме на основі останніх отримують становлення та розвиток інші, більш специфічні та вузькопрофесійні аспекти спеціаліста.